

16. června 1924

**Hnůj a močůvka - Otázka hvězdných konstelací
Role elektřiny v přírodě - Nakládání krmiva
Zelené hnojení - Použití fekálií
Moralita a smýšlení**

Otázka: *Má močůvka stejnou organizující sílu Já jako hnůj?*

Dr. Steiner: U této otázky samozřejmě podstatně záleží na tom, aby se močůvka a hnůj používaly v patřičné jednotě, tedy aby se používaly tak, že obě tato hnojiva spolupůsobí na sílu organizace půdy. Tato souvislost s Já platí plně pro hnůj. Pro močůvku to však všeobecně neplatí. Neboť každé Já, i ve své zárodečné podobě, jak je tomu u hnoje, musí působit v souvislosti s něčím astrálním. A hnůj by neměl žádnou astralitu, pokud by u toho nebyla močůvka. Močůvka tomu napomáhá. Močůvka má větší astrální sílu. Hnůj má větší sílu Já. Hnůj je spíš mozek a močůvka spíš mozkový sekret, astrální síla, více to, co je na mozku tekutého, mozková voda.

Je možno zde uvést údaje týkající se hvězdných konstelací ke zhotovování spalovacích preparátů?

Dr. Vreedeová: Přesné údaje zde uvést nelze. K tomu jsou ještě nutné výpočty, které momentálně nelze provést. Obecně platí pro spalování hmyzu doba od začátku února až do srpna včetně. Pro ničení hraboše polního by v tomto roce (1924) - tyto periody se rok od roku posunují - připadala v úvahu doba od druhé poloviny listopadu do první poloviny prosince. **Dr. Steiner:** Principy anthroposofického kalendáře, jak byl onedy vytvořen, by bylo třeba přesněji rozvést. Pak by se člověk mohl podle tohoto kalendáře řídit zcela přesně.

Jestliže je řeč o úplňku a o novoluní, myslí se tím pouze ten den, kdy je úplněk či nov, anebo se tím myslí také doba krátce předtím nebo potom?

Novoluní se počítá od okamžiku, kdy nastane zhruba tento stav. Tato podoba je tu a tady mizí. Úplněk se počítá od okamžiku, kdy nastane tento stav (nákres). Kdy je zde Měsíc jen jako úzký srpek a pak zmizí. Vždy přibližně dvanáct až čtrnáct dní.

Je možno hmyz, který v čase dané konstelace není k dispozici, uchovávat až do spálení?

Kdy mají být tyto preparáty zhotoveny, to musíme ještě přesněji stanovit. Jednotlivé hmyzí formy lze uchovávat.

Musí se spálení semen plevelů uskutečnit v létě, nebo to může být kdykoli?

Ne příliš dlouho poté, co je člověk získá.

Jak je to s rozptylováním tohoto hmyzího pepře, který pochází z hmyzu, jenž se vlastně vůbec nedostane do styku se zemí?

To nevádí, také na zem. Jedná se přitom o to, že na fyzickém dotyku u hmyzu nijak nezáleží; záleží na vlastnosti, která je v této homeopatické dávce dána. Hmyz vlastní zcela jiný druh senzitivity a prchá právě to, co zde vzniká, pokud to použijeme k rozptýlení po zemi. Není vůbec na překážku, že se tento hmyz nedostane do styku se zemí.

Jak je to se škodlivostí mrazu pro zemědělství, zvláště pak pro rajčata? A v jaké kosmické souvislosti je vlastně třeba mráz chápat?

Jestliže mají rajčata narůst pěkná a velická, musí růst v teple. Rajčata mrazem velice trpí. Co se týče mrazu všeobecně, je nutno si uvědomit, výrazem čeho je vlastně působení mrazu. Mráz znamená vždy podstatné zesílení kosmického vlivu účinkujícího v zemi. Tento kosmický vliv má svou střední hodnotu, když naměříme určitou teplotu. Při určité teplotě je tento vliv právě takový, jaký rostlina potřebuje. Pokud ovšem budeme mít trvalý a příliš intenzivní mráz, pak je působení nebes na zemi nadměrné a rostliny, které vypěstujeme, mají tendenci vytvářet do různých stran stonky, vytvářet vlákna, tedy rozprostírat se ve své tenkosti. Tyto stonkovité části rostlin jsou však, protože jsou příliš tenké, ihned zasaženy venku panujícím mrazem a zničeny. Takže v mrazu, který zachází příliš daleko, bychom měli jev, který by byl pro rostlinný růst mimořádně škodlivý, a to právě proto, že by se do půdy dostávalo až příliš nebeského působení.

Měla by se spálenými zbytky střečků ošetřit těla zvířat, anebo by se měly rozprášit jen na louky a pastviny?

Tam, kde zvířata žerou. Tyto živočišné pozůstatky rozptylujeme po polích.

Jsou míněny jako doplněk ke hnoji.

Jak se člověk může nejlépe vypořádat s pýrem? Získat semena pýru je velice těžké.

Tento způsob rozmnožování pýru, který máte na mysli, kdy se nevytvářejí semena, zlikviduje nakonec sám sebe. Jestliže člověk žádná semena nesežene, tak je taky opravdu nemá. Avšak i když se pýr zařídí tak, že se vnoří do země a bují vesele dál, i tehdy ho můžete zničit. Tolik semen, kolik potřebujete, určité seženete. Tady je zapotřebí jen velice malé množství. Ostatně najít se dá i čtyřlístek.

Je vůbec přípustné konzervovat hmotu krmiva elektrickým proudem?

Čeho tím chcete dosáhnout? Zde je samozřejmě nutné podívat se na celkovou úlohu elektřiny v přírodě. Je přece potěšitelné, že nyní z Ameriky, kde mají lidé vůbec lepší pozorovací talent než v Evropě, přicházejí hlasy, které říkají, že se lidé nemohou stejně vyvíjet v atmosféře, která je na všech stranách protkána elektrickými proudy a zářeními, ale že to má určitý vliv na veškerý vývoj člověka. Jeho duševní život bude jiný, pokud se to dojde tak daleko, jak se to

plánuje. Je rozdíl, jestliže nějakou oblast opatříte parními stroji, parními železničními lokomotivami, anebo tuto oblast elektrifikujete. Pára zde působí více vědomě, elektřina však strašlivě nevědomě a lidé nemají ani poněti, kam některé věci povedou. Vývoj jde zcela bezpochyby tímto směrem. Přihlédnou-li teďk tomu, že elektřina se používá nad zemí jako elektřina zářivá, ale také jako elektřina vodivá, aby se mohly pokud možno co nejrychleji přenášet zprávy z jednoho místa na druhé. Takový život člověka, jmenovitě v zářivé elektřině, způsobí, že lidé už nebudou chápat zprávy, které takto rychle dostanou. Účinky lze pozorovat již dnes. Již dnes je možno zaznamenat, že lidé mnohem obtížněji chápou věci, které se k nim dostávají, než jak tomu bylo ještě před několika desetiletími. Je potěšitelné, že se alespoň z Ameriky rozšiřují poznatky týkající se těchto záležitostí.

Ostatně pokud je něco nové, tak to zprvu obvykle působí jako lék. Poté se však takovou věcí obsluží všelijací prorokové. Je pozoruhodné, že když se něco objeví, tak bývají jasnovidné věci redukovány na věci lidské. Kdekdo dnes lidstvu jako divý prorokuje léčivou sílu elektřiny, zatímco dříve by ho to ani nenapadlo. A tak se věci dostávají do módy. Zrovna tak málo mohl někdo myslet na léčení elektřinou, dokud tu elektřina nebyla. Teď najednou, ale ne proto, že tu elektřina je, nýbrž protože se dostala do módy, teď najednou je elektřina lékem. Elektřina mnohdy není o nic víc léčivá, používá-li se jako elektřina zářivá, než jak může být léčivé to, když člověk vezme malé tenounké jehličky a píchá se jimi. Není to elektřina, co zde léčí, nýbrž působení šoku. Nesmíme však také zapomínat, že elektřina působí vždy především na vyšší organizaci, na organizaci hlavy u člověka a u zvířete, u rostlin pak podle toho mimořádně silně na organizaci kořenů. Jestliže tedy elektřinu použijeme takovým způsobem, že proelektrizujeme krmivo, pak získáme takové krmivo, které pozvolna povede k tomu, že zvíře, které je bude požívat, sklerotizuje. Tato sklerotizace je pomalý proces, takže si toho člověk nejdřív ani nevšimne. Čeho si všimne, bude to, že zvířata

Odpovědi na otázky

pojdu nějakým způsobem dřív, než by měla. Na to, že by příčinou mohla být elektřina, na to se samozřejmě nepřijde, takže se to bude připisovat všemu možnému. Elektřina ale není ničím, co by mělo působit na živé organizmy, ničím, co by mělo životu nějak zvláště prospívat; něco takového totiž elektřina nedokáže. Pokud člověk ví, že elektřina leží o úroveň níž než živé organizmy a že živé organizmy se snaží elektřinu odpudit, a to tím víc, čím vyšší organizmy to jsou - skutečně se jedná o odpuzování - pokud člověk živé organizmy donutí k tomu, aby nasazovaly ochranné prostředky tam, kde se vlastně vůbec není co bránit, pak budou tyto živé organizmy pozvolna víc a víc nervózní, roztěkané a sklerotické.

Co říká duchovní věda na konzervování krmiv nakládáním, vůbec na kysání jako takové?

Pokud se v tomto procesu v jeho širším smyslu vůbec použije sůl, ať už se nakonec konzumuje přímo, anebo se přidá do krmiva, v tom není žádný velký rozdíl. Pokud máme krmiva, která obsahují málo solí k tomu, aby mohla být v organizmu dovedena až na ta místa, kde mají působit, pak je kvašení těchto krmiv naprosto správné. Řekněme, že budeme mít v určité oblasti řepu. Viděli jsme, že řepa je mimořádně vhodná k tomu, aby dobře působila na organizaci hlavy. Pro určitá zvířata, například pro mladý dobytek, je to tedy vynikající krmivo. Pokud však v nějaké oblasti zjistíme, že zvířata příliš brzy a příliš intenzívně línají, pouštějí chlupy, pak tedy krmení osolíme, protože víme, že není dostatečně ukládáno na místě, kam se má dostat. Toto krmivo se nedostane dost daleko. Sůl je to, co obecně ve velké míře způsobuje, že se živiny dostanou v organizmu na místo, kde mají působit.

Jak se duchovní věda staví k nakládání řepného chrástu a jiných zelených krmiv?

V tomto případě se člověk musí zaměřit na to, aby našel optimum, které by se nemělo překračovat co se týče konzervačního prostředku. Obecně není nakládání škodlivé, není-li vyvoláno nadměrným přidáváním přísad. Neboť právě tyto soli jsou tím, co nejvíc zůstává v organizmu v nezměněné podobě. Obecně je pro organizmus, i pro organizmus zvířete a pro organizmus člověka ještě víc, charakteristické, že všechno, co přijme, nejrozmanitějším způsobem přemění. Pokud někdo věří, že například něco z bílkoviny, kterou do sebe dostane pomocí žaludku, je v té samé podobě, v jaké ji požil, dále použitelné, tak to je skutečně jen pověra. Tato bílkovina musí být nejprve zcela přeměněna v mrtvou substanci a pak musí být étemým tělem člověka opět přeměněna v bílkovinu, tedy však již v bílkovinu specificky lidskou nebo živočišnou. Všechno, co vůbec do organizmu pronikne, se musí přeměnit. To, co nyní říkám, platí dokonce i pro obyčejné teplo. Mám-li to znázornit schematicky (náčrt), tak tedy předpokládejme, že bychom zde měli organizmus, který by byl zde obklopen teplem. Předpokládejme, že bychom zde měli mrtvé dřevo, které je sice organického původu, ale momentálně už je mrtvé; a zase teplo z okolí. Jestliže je toto organizmus, tak do něj teplo jen tak jednoduše nevniká a neprostupuje jej,

nýbrž okamžitě, jakmile toto teplo vstoupí do oblasti

zpracováváno, přeměňuje se v teplo organizmem zpracované - jinak tomu ani nemůže být - zatímco do dřeva toto teplo jen tak bezevšeho vniká a teplo uvnitř je totožné s vnějším teplem v minerální zemské říši.

V okamžiku, kdy do nás vnikne teplo nepřeměněné, tak jako vniká do kusu dřeva, v tom okamžiku se nachladíme. To, co do organismu vniká zvenčí, nesmí zůstat takové jaké je, ale musí se okamžitě přeměnit. Nejméně je tímto pochodem zasažena sůl. Proto se solemi, které se použijí tak, jak jste to uvedl, k nakládání krmiv, nedá napáchat nic zlého. Samozřejmě, pokud to člověk dělá aspoň trochu s rozumem a nedá tam toho víc než je zdrávo - to se ostatně pozná již podle chuti. Je-li to nutné ke konzervaci, pak je to znamení toho, že se jedná až do určitého stupně o správný proces.

Doporučil byste konzervaci krmiva kysáním bez soli?

To je proces, který je příliš pokročilý. Je to, abych tak řekl, proces nadorganický. Může to být podle podmínek, jestliže se tento proces dostane příliš daleko, velice škodlivé.

Je plavená křída, která se používá k utlumení kyselosti, pro zvířata škodlivá?

Plavenou křidu nebudou jistá zvířata vůbec snášet, takže dokonce onemocní. Někteří zvířata ji snesou. V tomto okamžiku však nemohu říci, která to jsou. Obecně však zvířatům nijak zvlášť prospěšná nebude, a zvířata dokonce onemocní.

Chtěl jsem říci, zdali se křídou otupí žaludeční stavy?

Žaludeční šťávy budou k nepotřebě.

Chtěl bych se zeptat, zdali nemá podstatný význam to, s jakým záměrem člověk k jednotlivým věcem přistupuje. Je veliký rozdíl, vysévá-li člověk obilí, anebo zdali rozhazuje něco, co má sloužit k ničení. Záměr člověka, jeho smýšlení musí být vzato v úvahu. Jestliže člověk působí proti hmyzu prostředky, které zde byly uvedeny, nemá to daleko větší vliv na jeho karmu, než když třeba nějakými mechanickými prostředky odstraní jednotlivé živočichy?

No ano, u záměru člověka, není-liž pravda, záleží v podstatě na tom, je-li tento záměr dobrý anebo zlý. Jak jste to myslel s tím, „když člověk ničí“? Vemte si celý ten způsob, jak se o věcech přemýšlí. Podívejte se, jestliže si promyslíte dnešní přednášku, tak jak zde byla podána, například když jsem upozorňoval na to, že člověk o nějaké věci něco ví a také to na ní na první pohled pozná - pozná u lněného semene a u mrkve, jakým procesem projdou ve zvířeti, pak to je taková objektivizace, kterou člověk

dělá, jestliže se stane skutečností, že to vlastně opravdu není vůbec myslitelné, aniž by člověk nebyl prostoupen jistou zbožností. Takže to pak budete konat ve službě lidstvu, ve službě universu. Jednalo by se jen o to, že by škody, vznikající díky smýšlení člověka, byly způsobeny přímo zlým úmyslem. To by člověk opravdu musel mít zlé úmysly. Já si tedy dost dobře nedovedu představit, že pokud je morálnost zároveň požadována obecně, že by to mohlo nějakým způsobem působit špatně. Takže vy si prostě myslíte, že nějaké zvíře dohonit a zabit, to že by bylo lepší?

Jedná se mi o to, zdali ten způsob, jakým se ničí, když se ničí mechanickými prostředky, anebo když se působí kosmicky, zdali je v tom nějaký rozdíl?

Jistě, podívejte se, zde se dostáváme k velice komplikované problematice, jejíž pochopení zase závisí na tom, dokáže-li se člověk na to podívat z hlediska poněkud širších souvislostí. Dejme tomu, že byste z moře vylovil rybu a zabil ji. Tím, že jste něco zabil, uskutečnil jste proces, který se odehrává na určité úrovni. Předpokládejme nyní, že byste z nějakého důvodu nabral do nádoby mořskou vodu, ve které bylo velké množství rybích zárodků, takže se tím zničilo celé hejno života. V tomto případě jste však udělal něco docela jiného, než když jste zničil tu rybu. Vždyť to je něco úplně jiného. Tentokrát jste totiž uskutečnil proces, který je na zcela jiné úrovni. Jestliže něco, co v přírodě existuje, se vyvine až v hotovou rybu, pak to prošlo určitou cestou. Pokud byste to nyní zničil, tak narušíte jistý řád. Pokud však zadržím proces, který dosud není ukončen, nebo který dosud neskončil ve slepé uličce hotového organismu, tak to přece není totéž, ne, to, co jsem udělal, je něco jiného než když to udělám u hotového organismu. Takže vaši otázku musím redukovat takto: Jakého se dopouštím bezpráví, obstarávám-li si zmíněný pepř? Protože to, co tímto pepřem zničím, to vůbec nepřipadá v úvahu; to se pohybuje ve zcela jiné zóně. Vlastně se jedná jen o organismy, které potřebuji ke zhotovení mého pepře. Tady se však ve většině případů ukáže, že přitom zničím mnohem méně zvířat, než když bych je musel posbírat a všechny nějak pozabíjet. Domnívám se, že pokud si tuto otázku prakticky promyslíte, nikoli tak abstraktně, tak se vám už nebude zdát tak děsivá.

Mohou se používat lidské fekálie a jak se musí před použitím ošetřit?

Samozřejmě co možná nejméně. Protože jako hnojivo mají naprosto minimální účinek a působí mnohem škodlivěji, než jakékoli jiné hnojivo. Jestliže je ovšem někdo použít chce, pak je naprosto postačující množství, které vznikne na normálním zemědělském statku vedle jiných druhů hnoje. Čili, že ano, správnou míru dostaneme tehdy - tak aby to nebylo škodlivé - jestliže víme, že na statku je tolik a tolik lidí. A pak se to, co tyto lidé vyprodukují, přimíchá k hnoji zvířat a k jiným hnojivům. Tehdy je dosaženo maxima toho, co lze použít. Je to strašlivý nepořádek, když se v blízkosti velkoměst používá lidský hnůj, protože v těchto městech se vyprodukuje takové množství fekálií, že by to stačilo pro zemědělský podnik nesmírné rozlohy. Vždyť si to představte: Člověk přece nemůže propadnout té bláznivé myšlence, že se poblíž nějakého velkoměsta na malém území použije lidský hnůj například z celého Berlína. Jen si někdy zkuste pochutnat na rostlinách, které tam rostou, pak budete vidět. Zkuste to třeba s chřestem nebo s něčím, co zůstává navýsost čestné a vzpřímené;

pak už budete vědět, oč se zde jedná. A nyní si musíte uvědomit, že pokud takový hnůj použijete u plodin, kterými se krmí zvířata, pak je to, co z toho vzejde, zcela mimořádně škodlivé. V tomto případě totiž ustrne mnohé z toho právě na tomto stupni. Že ano, při průchodu organizmem se mnohé zastaví na tomto stupni. Chřest, když prochází lidským organizmem, je zde zadržen. V tomto smyslu je to nevědomost nejhrubšího zrna, která již v této oblasti zapříčinila strašlivý nepořádek.

Jak se dá odstranit červenka u prasat?

Podívejte se, to je otázka pro veterináře. Tady se bude jednat o to - s tímto problémem jsem se ještě nikdy nemusel zabývat, protože se mě zatím nikdo neptal o radu - ale mám za to, že by se to dalo ošetřit tak, že by se v určité dávce vetřelo šedé antimonové blejno. To patří do oblasti zdravotvdy; jedná se tady o skutečnou nemoc.

Dá se ohnice, která je vlastně hastardem, také odstranit tímto práškem ?

Prášek, o kterém jsem hovořil, je účinný specificky vždy jen pro ty rostlinné druhy, ze kterých se zhotovuje. Takže by tedy rostliny, pokud tady skutečně dojde ke zkřížení s jinými druhy, vlastně neměly být zasaženy. Na symbiózy to nemá vliv.

Co by se dalo říci o zeleném hnojení ?

Zelené hnojení má rovněž své dobré stránky, je-li použito jmenovitě u ovocných plodin. Tyto věci se nedají provádět paušálně. Pro jisté věci může být zelené hnojení užitečné. Je třeba, aby se aplikovalo u těch rostlin, u kterých chceme vyvolat silné působení ve směru tvorby natě. Pokud má někdo tento záměr, tak může použít menší doplněk v podobě zeleného hnojení.